

«Торгівля цінними паперами»

Підручник за редакцією В.І. Грушка

Розділ XV. Економічна безпека торговців цінними паперами на фондовому ринку України

Герасименко О.М., к.е.н., доцент

Ключові слова: економічна безпека торговців цінними паперами, діагностика стану фондового ринку, індикатори економічної безпеки, фондові індекси, ПФТС, UX, інтегральний індекс, індекс Доу Джонса, індекс РТС, модель індексу, рейтинг, рейтингування емітентів цінних паперів.

Одним із вагомих та наймасштабніших і найвпливовіших процесів кінця XX – початку XXI століття стали процеси глобалізації фінансової системи та трансформаційні процеси економіки в цілому. Глобалізація як процес об'єктивний, призводить до посилення економічної ефективності на світовому рівні, але при цьому формуючи безліч явних та прихованих загроз вона негативно впливає на розвиток певних країн світу, а на деякі країни, що мають слабку економічну позицію має необоротний деструктивний процес. Безперечно, враховуючи дані фактори необхідно формувати певний комплекс заходів убезпечення, шляхом діагностики стану суб'єктів та враховуючи існуючий спектр загроз.

Рівень економічної безпеки торговців цінними паперами залежить від ефективності керівництва та кадрового складу уникати та запобігати загрозам та небезпекам впливу зовнішніх та внутрішніх факторів та здатність ліквідувати наслідки негативних явищ та впливів на економічний стан.

Виявити та оцінити рівень економічної безпеки торговців цінними паперами дають змогу індикатори економічної безпеки торговців цінними паперами.

Індикатори економічної безпеки торговців цінними паперами – це показники, що характеризують стан системи економічної безпеки торговців цінними паперами та її складових, визначають її рівень, можливості та попереджують ймовірним небезпекам та загрозам, що виникають на

фондовому ринку. Так, усі індикатори можна поділити на дві групи: якісні та кількісні (рис. 1 і 2).

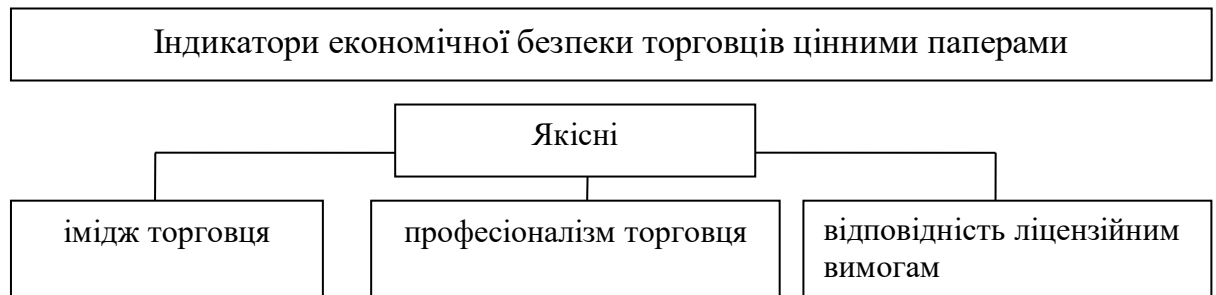

Рис. 1. Якісні індикатори економічної безпеки торговців.

Якісні індикатори економічної безпеки торговців цінними паперами включають в себе ті індикуючі складові, що визначають стан безпеки з суб'єктивної точки зору (рис. 1). Кількісні індикатори (рис. 2.) визначають економічну складову економічної безпеки. Фондові індекси та індикатори фондового ринку є основними показниками, що сигналізують торговців про стан та перспективи діяльності.

Рис. 2. Кількісні і

Першими помічниками торговця безумовно є фондові індекси. При побудові фондових індексів орієнтуються або на невелику групу представників (blue chips – «блакитних фішок») – найвизначніших, що визначають поведінку ринку емітентів (так побудований, наприклад, відомий Промисловий індекс Доу–Джонса DJIA), або на середнє від більшої частини (якщо не всіх) активів що обертаються на фондовому ринку (наприклад, популярний індекс S&P500 розраховується як середня, зважена за капіталізацією, ціна 500 найважливіших акцій NYSE).

В якості індикатора загальної динаміки фондового ринку використовують значення фондового індексу. Знання основних типів фондових індексів та методів їх обрахунку дає можливість керуватися у своїй

діяльності торговцям цінними паперами на фондовому ринку, використовуючи аналітичні матеріали, що будуються на основі індексів.

Постає питання щодо визначення понять «індекс» та «індикатор».

Як правило, термін «індекс» використовується у сучасній вітчизняній економічній літературі як синонім терміну «індикатор». Так більшість вітчизняних авторів у своїх наукових працях використовують поняття «фондовий індекс», «індекс фондового ринку», при цьому поняття «індекс» та «індикатор» ототожнюють. Індекс визначають як індикатор стану ринку, як вимірювальний інструмент ринкової динаміки. Тож поняття «індикатор» виступає не терміном, а його означенням. Проте у вітчизняній літературі можна зустріти дещо інше трактування терміна «індекс».

Деякі автори під індексом фондового ринку розуміють тільки показник виміру динаміки курсів акцій, що входять до розрахункової бази. Інакше кажучи, поняття індексу фондового ринку, що зустрічається у вітчизняній економічній літературі, може вживатися у широкому та вузькому значеннях. Так більш широким поняттям є поняття індексу, воно характеризує стан ринку в цілому, демонструє ринковий тренд, коливання середньозважених цін акцій, тобто охоплює оцінку фондового ринку усебічно. Індикатор, на відміну від індексу є поняттям більш вузьким та визначає лише динаміку цін акцій на фондовому ринку, таким чином індикуючи його стан. Отже, ототожнивши дані терміни необхідним є дослідження самої суті категорії «індекс» як такої.

Індикатор – це середньоарифметичний показник курсів репрезентативної групи акцій на конкретний момент. Індекс вимірює поточну динаміку курсів репрезентативної групи акцій порівняно з базовою величиною, що розраховувалась на певний момент у минулому.

Традиційно під фондовим індексом розуміють співвідношення усередненого за групою підприємств – емітентів цінних паперів значення вартості акцій, проданих за поточний період, до усередненого значення вартості акцій, проданих за попередній період. Отже, індекси фондового

ринку характеризують коливання ціни акцій за певний період і дають можливість оцінити загальну ситуацію на фондовому ринку. Важливим є кількісний та якісний відбір емітентів у базі індексу. Серед підприємств, акції яких ураховуються під час визначення фондових індексів, повинні бути такі, що значною мірою впливають на розвиток галузі, економіки в цілому.

Біржові індекси є одними з найголовніших показників, що використовується для оцінки акцій та облігацій окремих компаній, при цьому при операціях купівлі–продажу акцій на фондових біржах вони є визначальними активності фондового ринку.

Біржові індекси – це середні або середньозважені показники курсів цінних паперів, як правило акцій, що дають найкомпактнішу картину про стан та динаміку фондового ринку.

Індекс являє собою певний вимірювальний інструмент, що дає можливість інвестору визначати судження про стан ринку в цілому. При цьому постає питання для кого розраховуються індекси. Найбільшими користувачами індексів як індикаторів розвитку фондового ринку є торговці цінними паперами, саме вони у своїй діяльності спрямовують усю увагу на їх технічний та фундаментальний аналіз з метою отримання інформації про стан ринку та можливість прибуткового здійснення комісійних та комерційних операцій.

Корисність індексів для торговців цінними паперами визначається за трьома напрямками. По–перше, вони є еталоном поведінки фондового ринку, з яким порівнюється майстерність керуючого. Наприклад, якщо прибутковість, яка показується пайовим фондом, значно нижче еталонного індексу, то має сенс задуматися про зміну фонду. По–друге, вони дозволяють стежити за зміною ситуації на ринку і настроями інших інвесторів і вибирати найбільш відповідний момент для купівлі та продажу акцій або паїв. По–третє, акції, що входять у структуру індексу, використовуються керуючими при складанні портфелів індексних фондів. Таким чином ринок сам здійснює вибір найбільш цікавих для інвестування акцій.

Проблема полягає в тому, що використовуючи індекс торговці цінними паперами наражаються на велику кількість загроз, що містяться в ньому. Індеси для торговців є тією основою функціонування без якої їх діяльність не буде мати скерованості, логічності та прогнозності. Найбільшу кількість загроз, на які наражаються торговці містять індекси, вони є нібито комплексом індикаторів та сигналізаторів, теоретичною та методологічною базою, синергетичним показником фондового ринку, що відповідно разом з даними характеристиками поєднує усі негативні фактори, притаманні сфері цінних паперів та функціонування фондових бірж.

Тому для їх подолання необхідно всебічно дослідити природу індексів, методики їх розрахунку, способи використання та все те, що дасть можливість виявити фактори, що можуть собою становити загрозу для торговців. Але при цьому досить важливим є дослідження не лише вітчизняних фондових індексів, а й зарубіжних, з метою порівняння, аналізу та виявлення розбіжностей, переваг та недоліків, пошуку альтернативних методик розрахунку та ін.

По-перше, необхідним є розгляд та аналіз основних характеристик вітчизняних індексів фондового ринку. Так, проведемо порівняльну характеристику трьох основних вітчизняних фондових індексів (табл. 1).

Таблиця 1

Основні характеристики вітчизняних індексів фондового ринку

Параметри розрахунку та використання індексу в якості базового індикатора економічної безпеки торговців цінними паперами	Вітчизняні індекси фондового ринку		
	ПФТС	UX	Інтегральний індекс
Розрахунковий кошик	20	15	100
Періодичність внесення змін до кошику індексу	4 рази в рік	4 рази в рік	Залежності від впливу кон'юнктури ринку та інших факторів
Принцип розрахунку	Метод середньозваженої ціни акції	середньозважена по капіталізації з врахуванням free–float	Відношення середньої геометричної ціни акцій підприємств за поточний період до середньої геометричної ціни акцій підприємств в

			базисний період
Обмеження питомої ваги цінного паперу у кошику індексу	– максимальна питома вага капіталізації акцій одного емітента обмежується величиною 15%; – застосування вагового коефіцієнта	Експертна оцінка	Експертна оцінка
Періодичність розрахунку	Кожен день	Кожні 15 секунд	1 раз на місяць
Дата початку розрахунку	01.10.1997	26.03.2010	–
Початкове значення	100	500	100
Максимальне значення індексу за розрахунковий період	1208,61	2615,07	8,51
Валюта	Грн.	Грн.	Грн.
Точність представлення інформації	Розрахунок з точністю до 2-х знаків після коми	Розрахунок з точністю до 2-х знаків після коми	Розрахунок з точністю до 4-х знаків після коми

За звичай, індекси розраховують брокерські контори, консалтингові фірми та інформаційні агентства. Існують також фондові індекси, що розраховують інвестиційні компанії виключно для своєї діяльності. Наприклад, індекс ПФТС розраховується Першою фондовою торгівельною системою, як учасником торгівлі, при цьому перевагою є відмінне знання умов ринку. Не помилково, ПФТС вважається за індекс що найкраще відображає стан українського фондового ринку, так як методика розрахунку найбільш оптимально враховує ринкові умови та їх зміни. При цьому вагомим є недолік, яким є можливість маніпулювання значеннями індексу з метою спричинення впливу на ринок. На відміну від учасників ринку, що розраховують індекс, інформаційні та консалтингові агентства не мають на меті коригування значень індексу та прямого впливу на ринок. Саме такі організації набувають останнього часу широкого розповсюдження, це рейтингове агентство Standard & Poor's в США та інформаційна газета Financial Times у Великобританії.

Для розрахунку індексу валюта зазвичай береться національна, але існують певні виключення. Індекс російського фондового ринку РТС є одним з небагатьох виключень. Так, розрахунок проводиться у доларах США.

Розглядаючи способи розрахунку індексу необхідно пам'ятати, що найбільш простіший метод для отримання середньої ціни акції – це знаходження арифметичного середнього за певною вибіркою. Історично

перший індекс Доу Джонса саме так і обчислюється, тобто обрахунок ведеться за середнім за цінами акцій 30 найбільших корпорацій, слід відзначити, що дане середнє має грошову розмірність.

Індекс Доу Джонса за своєю суттю є не індексом, а середнім значенням, підтвердженням цьому є його назва на мові першоджерела (Dow Jones Industrial Average). Так, індексами є відносні величини, що отримуються за умови ділення поточного середнього на середнє за цінами вчорашнього закриття торгового дня.

Більшість методик обрахунку індексу розрізняються за способами усереднення. Окрім середнього арифметичного використовується середнього геометричного. За такою методикою будується індекс США Value Line та індекс Великобританії FTSE–30. При цьому слід зазначити, що найбільшого розповсюдження набув розрахунок арифметичного середнього, з відмінними від одиниці вагами кожної компоненти індексу. Якщо в розрахунку в якості ваги оберемо кількість емітованих акцій, то фактично відбувається усереднення ринкових капіталізацій, а значить зміна індексу відповідає зміні середньої ринкової вартості основних акцій. Отже, даний метод розрахунку має величезний макроекономічний сенс та може бути співставлений з іншими макроекономічними показниками і таким чином відкриває широкі можливості до його використання в прогнозуванні та моделюванні. Індекс S&P 500, FTSE 100 та індекс РТС є побудованими саме за такою системою.

Зазвичай до індексного кошику потрапляють не усі цінні папери, що торгують на ринку, а обирають за певною вибіркою. Кількість емітентів цінних паперів, що потрапляють до індексного кошика у більшості випадків потрапляють до назви індексу, такими є S&P 500, FTSE 100, DAX 30, Nikkei 225, WIG 20 та ін. Але це розповсюджується не на усі індекси. Вимога репрезентативності порушуються досить часто через те, що до розрахунку обирають найбільш крупні компанії, при цьому не враховуються коливання, що відбуваються в середніх та малих компаніях. Також досить часто відбуваються порушення галузевих співвідношень тому, що для коректного

їх врахування необхідним був би досить частий перегляд вибірки. Деякі індекси, такі як РТС та NYSE розраховуються за усіма цінними паперами, що пройшли лістинг та вільно обертаються на біржі.

Ідеальний фондовий індекс повинен відповідати таким основним цілям:

- виправдовувати очікування його користувачів;
- точно та своєчасно відображати ситуацію на всьому ринку в цілому;
- бути якісним інструментом для прогнозування напрямку руху ринку, зручним засобом для передбачення ситуації за допомогою інструментів технічного аналізу;
- давати відповідь великим інвесторам, які виробляють значні стратегічні інвестиції на різних ринках, на який з них робити ставку;
- слугувати інструментом для ф'ючерсних і опціонних контрактів з метою хеджування ризиків як по ринку, так і по окремих його показниках (наприклад, за відсотковими ставками);
- слугувати базою для створення оптимального портфеля в категоріях «надійність» – «прибутковість»;
- показувати базову мінімальну величину доходу, який повинен отримати трейдер (керуючий портфелем і т.д.), що працює на наборі фондових цінностей, який характеризує індекс, або аналогічному (корельюємому) ринку;
- слугувати інструментом оцінки якості роботи керуючих конкретних компаній у порівнянні з середньогалузевими значеннями і ринку в цілому;
- характеризувати діяльність регулюючих органів на ринку (у країні), на якому обертаються (де емітовані) наведені в портфелі індексу інструменти, відображати економічну ситуацію та інвестиційний клімат.

Для того, щоб фондовий індекс адекватно відображав об'єктивні процеси, що відбуваються на ринку цінних паперів, необхідно застосовувати

правильні і надійні методики розрахунку фондових індексів. При цьому можна зменшити вплив таких суб'єктивних чинників, як:

- маніпулювання цінами на окремі фінансові інструменти;
- здійснення корпоративної політики емітентів, що включає в себе нові емісії, дроблення або консолідацію акцій, випуск варрантів і т.п.

Для якісної оцінки стану ринку цінних паперів і грубої кількісної оцінки його динаміки зручно використовувати одновимірний параметр, який називається індексом фондового ринку. Індексом фондового ринку є деяке число, яке характеризує його якісний стан. Причому саме по собі значення цього числа не несе в собі суттєвої інформації. Важливо не саме значення цього числа, а результат його зіставлення з тими значеннями, яке воно брало раніше.

Таким чином, індекси являють собою інструмент оцінки поведінки ринку цінних паперів, який відображає макроекономічні процеси, що відбуваються на ринку. При депресивних явищах в економіці індекси падають. Коли в країні намічається економічне зростання, також спостерігається зростання індексів.

Більша частина фондових індексів відноситься до однієї з двох груп: капіталізаційні і цінові індекси.

1. Капіталізаційні індекси. Даний тип індексів вимірює загальну капіталізацію підприємств, цінні папери яких використовуються для розрахунку індексу. Обчислення значення індексу нормується на деяку базову дату. Нагадаємо, що під капіталізацією підприємства розуміється твір поточної ринкової вартості випущених підприємством цінних паперів на їх кількість, що знаходиться в обігу. До капіталізаційних індексів відносяться індекси Standard and Poor's (S&P 500), зведений індекс Нью-Йоркської фондової біржі і т.п. Більшість індексів на західних фондових ринках є капіталізованими.

2. Цінові індекси, чи індекси з вагою. Індекси даного типу обчислюються як середнє арифметичне вартості акцій компаній, що входять в базовий список індексу.

До даного типу індексів відносяться найбільш відомий – промисловий індекс Dow Jones, інші індекси Dow Jones, індекс Токійської фондової біржі – Nikkei–225, основний індекс Американської фондової біржі – AMEX і т.д.

Індекс фондового ринку є свого роду вимірювальним інструментом, що дозволяє інвестору виносити судження про стан ринку в цілому. Побудувати індекс можна різними способами, тому одночасно можуть існувати кілька індексів одного і того ж ринку. Це дозволяє оцінювати ринок з різних точок зору. Наприклад, для фондового ринку США зазвичай призводять щонайменше два індекси – Dow Jones та S&P 500. Щоб правильно інтерпретувати зміни індексу, необхідно дослідити методику його побудови. Наведемо основні положення, які визначають методику розрахунку фондового індексу.

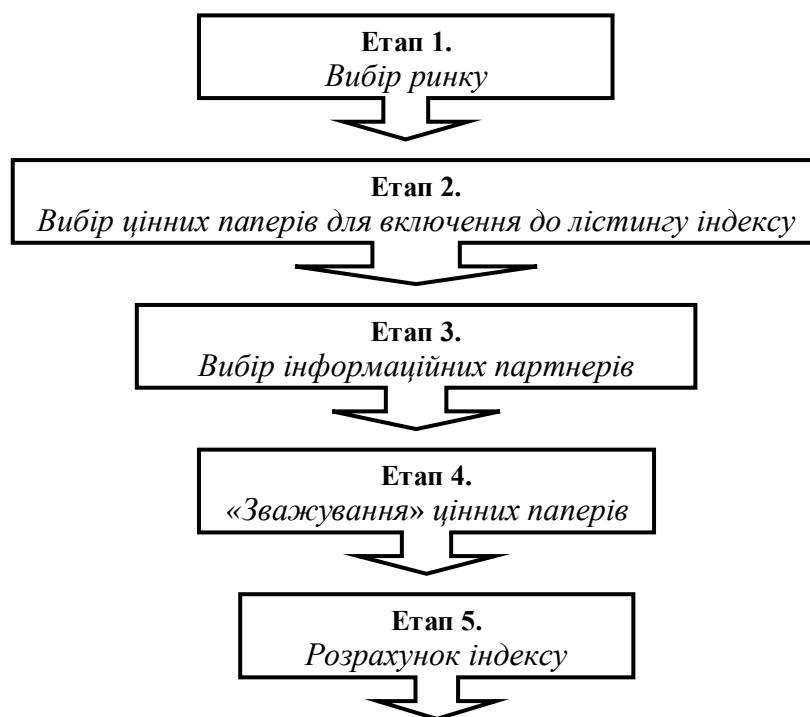

Рис. 3. Методика побудови «моделі» індексу.

Найбільш загальна і визнана методика побудови «моделі» індексу така (рис. 3):

1. Вибирається ринок. У якості такого зазвичай використовуються або окремо взяті торговельні площадки–системи, або сукупність цінних паперів, що обертаються (випущених) в будь–якому регіоні (країні).

2. Проводиться відбір цінних паперів для включення до лістингу індексу. Мета, яку ставить перед собою компанія–власник індексу, відібрати найбільш значущі для цього ринку цінні папери, найбільш повно відображають його різноманіття (репрезентативність). При цьому зазвичай ведеться облік та інших параметрів, найважливішим з яких є ліквідність відібраних цінних паперів. Індeksi біржових майданчиків або торговельних систем звичайно включають всі цінні папери, що обертаються на цьому майданчику.

3. Вибираються інформаційні партнери, які постачають необхідні для розрахунку індексу параметри. Зазвичай в їх якості використовуються дані вибраних торгових майданчиків, які дані інформаційних агентств за реальними угодами.

4. Проводиться «зважування» цінних паперів, для визначення впливу тієї чи іншої на індекс. Звичайно як методики «зважування» застосовується принцип пропорційності ринкової капіталізації, тобто цінний папір тим більше важить для ринку, чим вище її сумарна ринкова капіталізація, і навпаки.

5. Безпосередній розрахунок індексу ведеться в основному за двома методиками: Перша – «методика прямого розрахунку». За цією методикою індекс в кожний момент часу (на кожний період) дорівнює результату функції від котирувань на цей момент часу (за цей період). Наприклад, при виборі в якості базової формули середньозваженого арифметичного значення індекс в кожний момент часу буде дорівнює частці від суми творів цін всіх акцій, які включені до лістингу індексу на їх вагові коефіцієнти, поділене на суму вагових коефіцієнтів.

При «виродженому» випадку (коли вагові коефіцієнти дорівнюють одиниці) ми отримуємо випадок з індексами типу Dow Jones, тоді індекс

дорівнює частці від суми цін всіх акцій, включених до лістингу індексу, ділених на кількість акцій в лістингу.

Майже завжди після обчислення індексу його множать/ділять на коефіцієнт приведення, що служить для створення незабутнього числа на початковий момент часу (рідше), або для існування умовної безперервної похідної на всьому графіку індексу (частіше), яка може бути відсутнім або із-за подій емітента (наприклад, спліт акцій), або через події індексу (зміни в лістингу).

Друга – «методика індексного розрахунку». За цією методикою в кожний момент часу (на кожний період) обчислюється сукупна вартість віртуального портфеля як функція від котирувань акцій на цей момент часу. Отримане значення ділиться на аналогічним чином отриману вартість віртуального портфеля на момент початку розрахунку індексу і множиться на початкове значення (або ділиться на попереднє значення портфеля і множиться на попереднє значення індексу). Для приведення значень індексу в цьому випадку використовують аналогічну методику.

Тут слід зауважити, що через особливості розрахунку, а також з деяких інших причин, деякі теоретики відмовляються визнавати індекс Dow Jones чистим індексом.

Змушені не погодитися з такою позицією. Існує визначення індексів – індикаторів фондового ринку, і при всіх нюансах воно фактично досить точно збігається з нашим. Під це визначення підпадають всі описані індекси незалежно від методики розрахунку.

Можна стверджувати, що незалежно від того, за якою методикою розраховується індикатор, він повинен називатися фондовим індексом, якщо формально підпадає під існуючі визначення.

Поряд з переліченими методикам розрахунку індексів існує методологія реальних індексів.

Реальні індекси не тільки можна аналізувати в динаміці, купувати ф'ючерси та опціони на їх значення, але можливо купити і цінний папір,

вартість якої прямо пропорційна (відповідає) значенням індексу. Особливість останніх полягає в тому, що створюється реальний (зазвичай закритий) фонд, в портфель якого збираються (закуповуються) фондові цінності у відповідності зі встановленою методикою, а пасивне управління портфелем полягає лише в відстеження відповідності його наповнення вказаною методикою.

Коливання вартості акцій такого фонду чітко відповідають коливанням обраного в якості базового інструменту індексу.

Якщо існує певна методика для наповнення портфеля цінних паперів закритого фонду, і вона є індексного, то значення індексу буде не більше, ніж значення ринкової вартості акції, помноженої на коефіцієнт приведення (по зворотній аналогії).

Найбільше поширення отримали наступні три методи обчислення індексів:

- на основі середньої вартості цінних паперів (price-weighted series);
- на основі середнього арифметичного зваженого за капіталізацією компаній (market-value-weighted series);
- на основі середньої прибутковості інвестування однакової суми в усі акції індексу (unweighted або equally weighted index).

Використовуються й інші методи обчислення індексів, зокрема, часто враховується частка акцій, що перебувають у вільному обігу, але коло ідей той же – це, скоріше, різновиди вищеописаних методів.

Аналізуючи стан фондового ринку за 2010 рік, необхідно зазначити, що світова економічна криза продовжує своє існування, що в свою чергу погіршує ситуацію на ринку та робить інвесторів ще більш стриманими у своїх діях. В цьому році біржа ПФТС отримала гідного конкурента в особі Української біржі.

Досить явно вплив макроекономічної ситуації на фондовому ринку, індекси провідних світових фондових бірж можна відстежити за динамікою технічних індикаторів стану фондового ринку. Саме вони досить характерно

відображують вплив зовнішніх загроз, що пов'язані з індексом фондового ринку на професійну діяльність торговців цінними паперами. Таку динаміку можна спостерігати на рис. 4.

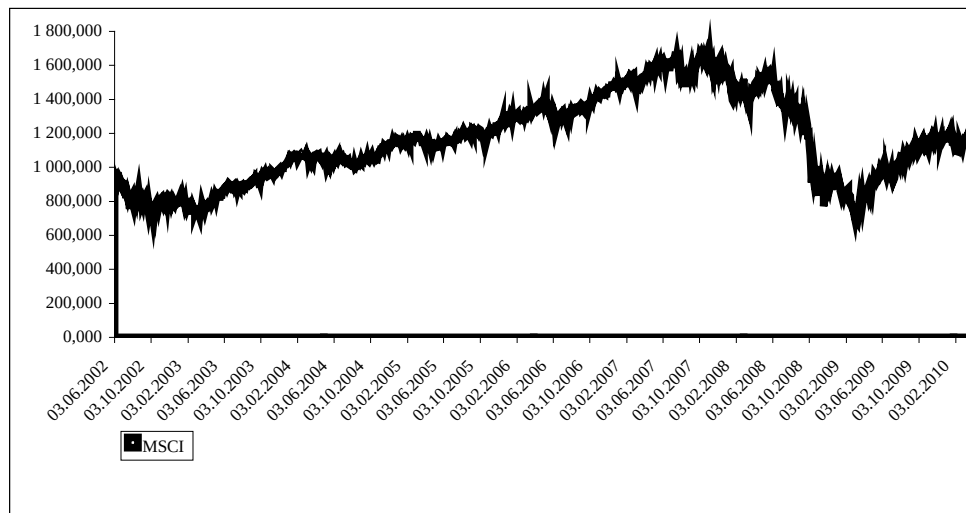

Рис. 4. Динаміка індексу MSCI.

У 2009 році світові фондові ринки пережили ряд злетів та падінь, однак фонові індекси продемонстрували загалом висхідний тренд, який був закономірним після провалу 2008 року та ґрунтувався на поступовому покращенні макроекономічної та корпоративної статистики.

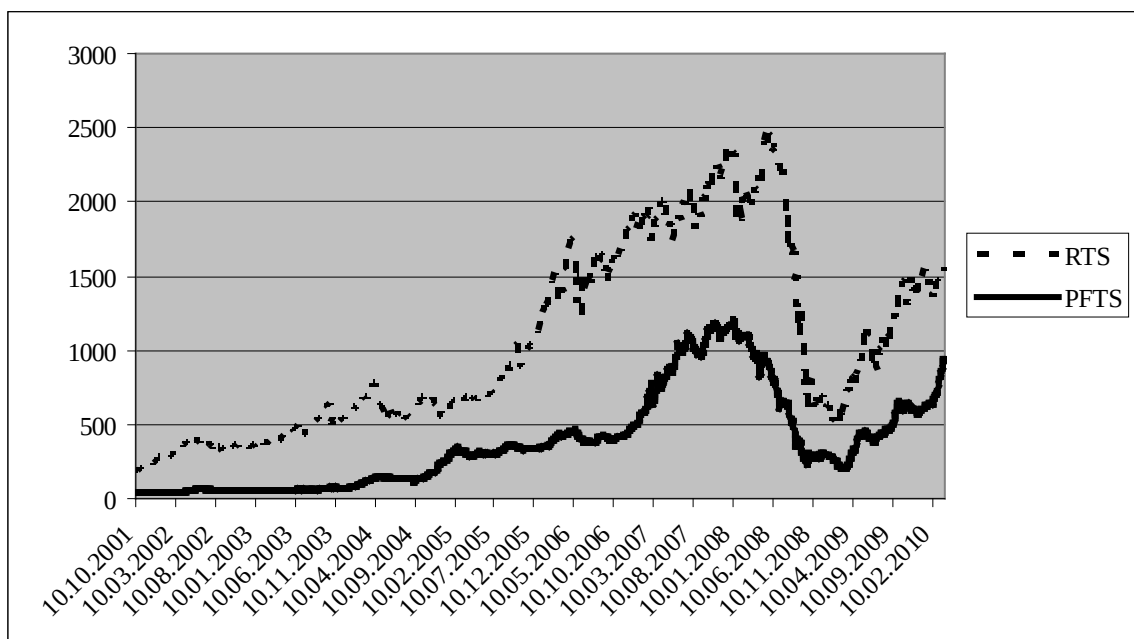

Рис. 5. Динаміка індексів ПФТС та РТС.

З рис. 5 можна чітко прослідковувати тенденцію зниження рівня економічної безпеки торговців цінними паперами на основі індексів фондових ринків України та Росії, так з листопада 2008 року рівень економічної безпеки за індексом ПФТС впав до чи найнижчого свого значення за весь період розрахунку, що негативним чином відобразилось на фінансовому становищі торговців. Через різкий обвал фондового ринку України показники економічної безпеки торговців зазнали своїх відємних значень, а отже прогнозована тенденція до купівлі цінних паперів не дала змогу торговцям отримати очікувані прибутки. Угоди, що очікувались відбулись, але не дали комісійного доходу, а відповідно торговці зазнали значних фінансових збитків через вплив загроз, що містить ринок.

Аналітики відзначають, що зростання цін та індексів на фондових біржах, зумовлене зростанням торгової активності і обсягу торгів, свідчить про вищу зацікавленість інвесторів, і тому є стабільнішим, ніж зростання, яке не супроводжується збільшенням обсягу торгів.

Початок 2010 року від знаменувався непривабливою ситуацією: зниження податкової бази, занепад основних галузей промисловості – металургійної, хімічної, машинобудівної, що було підсилено нездатністю банківського сектора достатнього рівня кредитування реального сектора економіки. Але починаючи з 2 кварталу 2010 року фондовий ринок почав набирати обертів, незважаючи на кризову ситуацію, що продовжувалася. Тенденції, що прослідковувалися за даними українських індексів давали можливість позитивних висновків (рис. 6).

Динаміка фондових індексів України досить явно показує появи загроз на ринку, що різко погіршили рівень економічної безпеки торговців в передкризовий та кризовий період, для українського фондового ринку. Починаючи з січня 2009 року маємо можливість спостерігати відновлення позицій на ринку, врахування фактору загрози фондових індексів та покращення як макроекономічної ситуації так і стану економічної безпеки торговців цінними паперами.

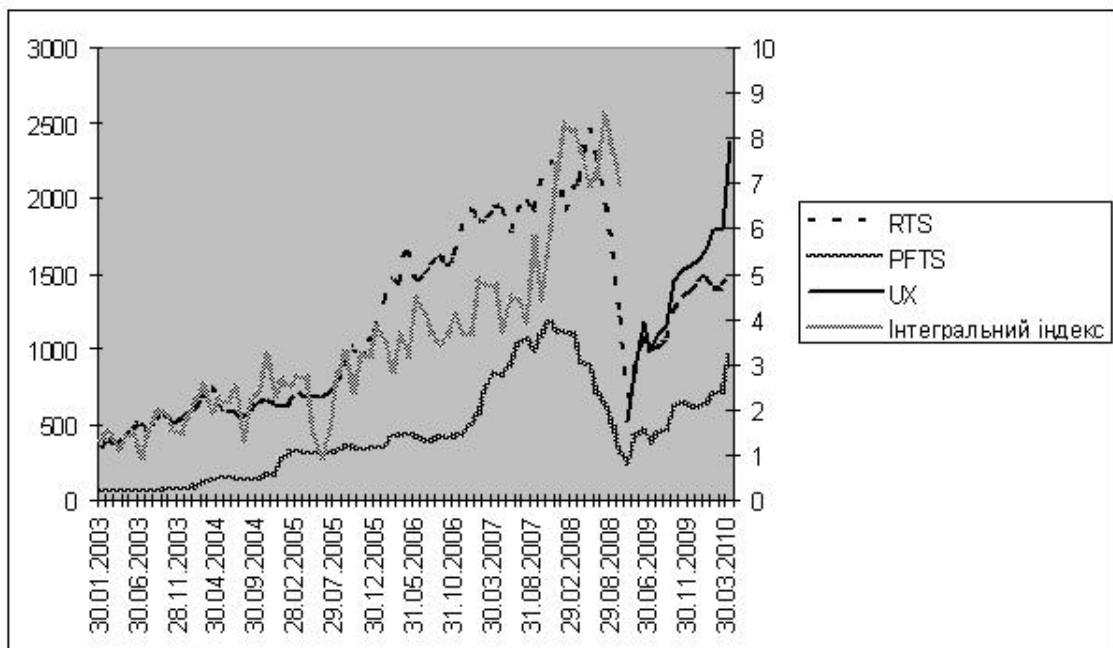

Рис. 6. Динаміка фондових індексів Росії та України.

Одними з основних джерел інформації щодо стану розвитку ринків цінних паперів, що розвиваються, для міжнародних інвесторів є дані, які обробляються та розповсюджуються міжнародною рейтинговою агенцією Standard & Poor's та аналітиками одного з найбільших американських банків Morgan Stanley. За класифікацією Standard & Poor's та Morgan Stanley Україну віднесено до групи Frontier1 (граничний ринок) та включено в розрахунок індексів зазначеної групи країн. Додаткові індекси розраховуються окремо по кожній країні&представнику в «індексному кошику». Всі показники, які репрезентують стан фондового ринку України, розраховуються на підставі даних ПФТС.

Світові фінансові ринки на початку 2009 року знаходились під тиском опублікованої слабкої звітності та не менш слабкої макростатистики США та країн Європи. Це дещо негативно відобразилось на торговцях цінними паперами, а саме деякі угоди купівлі–продажу були неприбутковими через недостовірність наведених даних щодо індексу ПФТС та деяких провідних фондових бірж світу, що знайшло відображення на рис. 7.

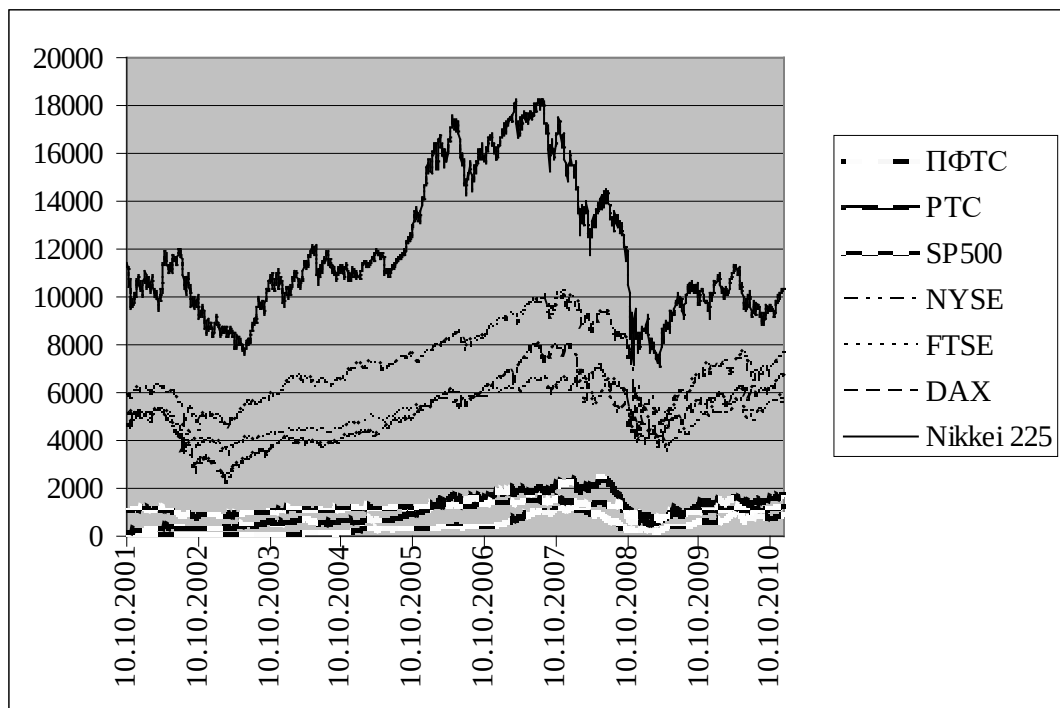

Рис. 7. Динаміка індексу ПФТС та провідних фондових індексів світу.

Аналіз залежності між індексами фондового ринку та економічною безпекою торговців цінними паперами дав однозначну відповідь щодо існування прямо пропорційної залежності динаміки цін акцій та показників економічної безпеки торговців. Дана залежність передбачає: очікування торговців цінними паперами та інвесторів базуються на перспективах розвитку країни, галузі, компанії, та найголовніше мінімізації різного роду загроз. Найбільшого впливу на формування ринкової вартості акцій вітчизняних компаній, а в свою чергу й індексу фондового ринку чинять загрози політичного та економічного характеру.

Попри досить вагомні дослідження у сфері економічної безпеки недослідженим залишився сегмент економічної безпеки торговців цінними паперами на фондовому ринку. Даний вид суб'єктів господарської діяльності мають специфічний характер діяльності, чим пояснюється відсутність наукових досліджень в даній галузі, відповідно є потреба у розробці методології оцінки економічної безпеки торговців та визначення показника, що дасть можливість кількісно оцінити рівень безпеки, та виробити механізм попередження, уникнення, мінімізації загроз і як наслідок забезпечення

фінансової стійкості торговця шляхом забезпечення від дестабілізуючих факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Для побудови даного механізму об'єктивною необхідністю є побудова системи економічної безпеки торговців цінними паперами та обґрунтування доцільності кожної її складової. Тож розглянемо подетально елементи системи, що дасть можливість виявити сильні та слабкі сторони.

Загальна система індикаторів фондового ринку передбачає собою комплекс економічних, фундаментальних та технічних індикаторів (рис. 8).

Наступним видом індикаторів фондового ринку є рейтинги. В Україні останнім часом досить активно впроваджується механізм рейтингування згідно з Концепцією створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання.

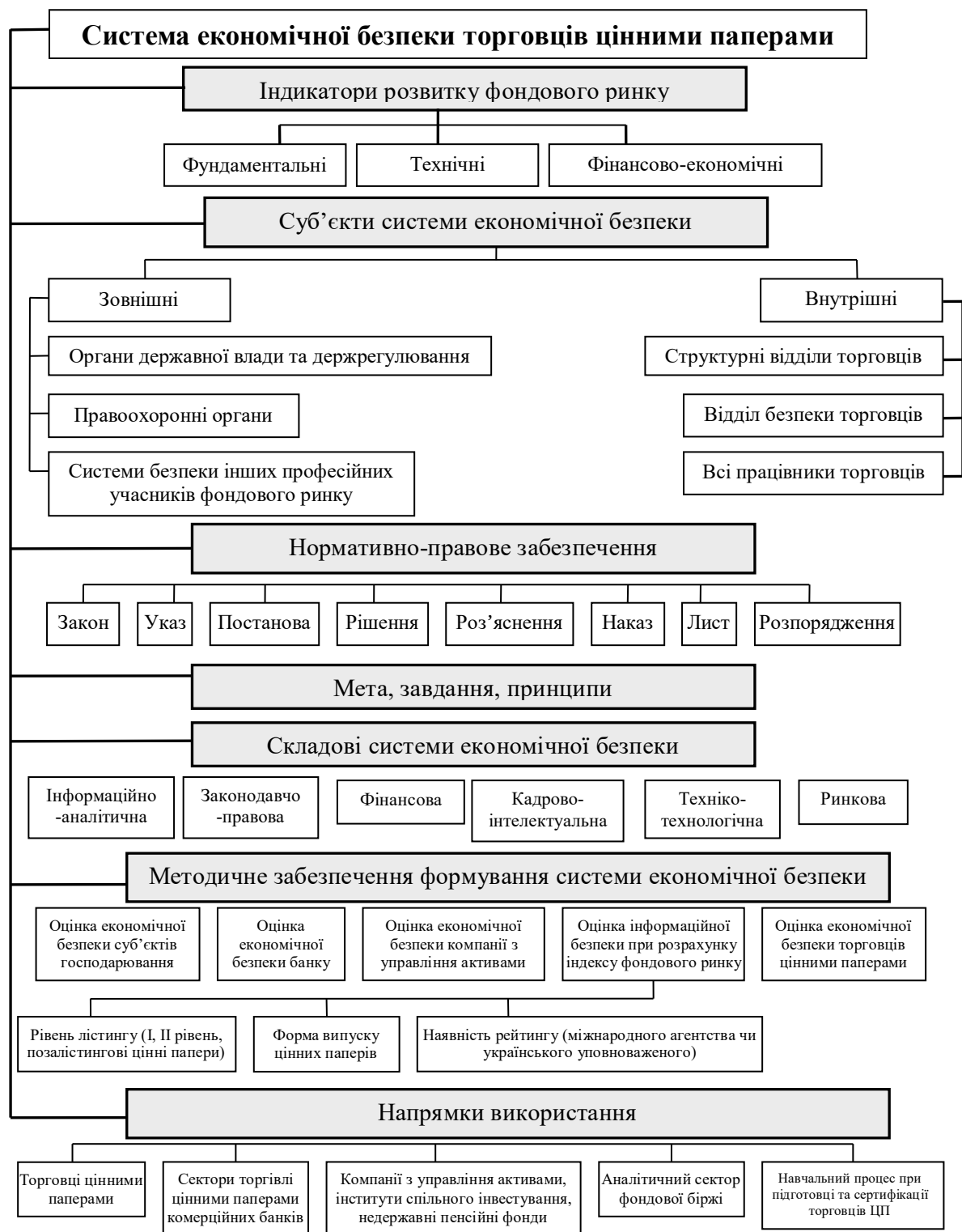

Рис. 8. Система формування економічної безпеки торговців цінними паперами.

Рейтинг – це оцінка позицій об'єкта, що аналізується, по шкалі показників. Він дозволяє встановити на певну дату становище учасників фондового ринку, виявити їх місце серед інших учасників у відповідності з

такими позиціями: фінансовий потенціал, стійкість, активність, ринкова позиція тощо. З такої точки зору рейтинг – це орієнтир на учасників ринку, на основі якого обирається стратегія поведінки.

Рис. 9. Основні напрями забезпечення економічної безпеки торговців цінними паперами.

З погляду рейтингового управління істотними є такі особливості рейтингового оцінювання:

1. Рейтинг є втіленням такої функції управління, як аналіз у його чистому вигляді, тобто «аналіз високого рівня».
2. У підґрунтя рейтингової оцінки закладено принцип відповідності функціонування економічної системи низці критеріїв, тобто рейтинг є результатом процесу багатofакторного аналізу економічної системи.

Відповідно до методик застосування та об'єктів аналізу є необхідним виокремлення класифікації рейтингування економічних процесів та явищ як індикаторів розвитку фондового ринку за наступними класифікаційними ознаками:

1) за видами рейтинги поділяють на кредитний рейтинг цінних паперів, кредитний рейтинг позичальника та рейтинг корпоративного управління;

Кредитний рейтинг цінних паперів є універсальним інструментом оцінки рівня надійності емітента, що розраховується на основі кількісного та якісного аналізу показників його діяльності, що дає можливість заявити потенційним інвесторам, партнерам, кредиторам, свою кредитоспроможність при цьому не розголошуючи конфіденційну інформацію.

Кредитний рейтинг позичальника є інструментом оцінки надійності боргових зобов'язань позичальника, а також є оцінкою фінансового стану відповідно до кожного типу контрагенту (підприємство, банк, страхова установа, муніципалітет).

Рейтинг корпоративного управління являє собою компанії являє собою поточний висновок рейтингового агентства щодо рівня відповідності практики корпоративного управління акціонерного товариства вимогам чинного законодавства та існуючим принципам. Акціонери й інші зацікавлені особи повинні мати доступ до відповідної інформації та можливість здійснювати контроль і вплив у відношенні керівництва з метою забезпечення використання активів компанії в інтересах усіх цих осіб. Використовуючи відповідно методологію оцінки корпоративного управління, рейтингове агентство аналізує систему взаємодії між керівництвом компанії, її наглядовою радою, акціонерами й іншими зацікавленими особами, а також проводить всебічну оцінку стандартів управління (рис. 10).

Найважливішими індикаторами розвитку фондового ринку є так звані технічні індикатори, до яких відносяться індекси фондового ринку та група методів технічного аналізу, що використовує математичні та статистичні методи для визначення поточної тенденції ринку.

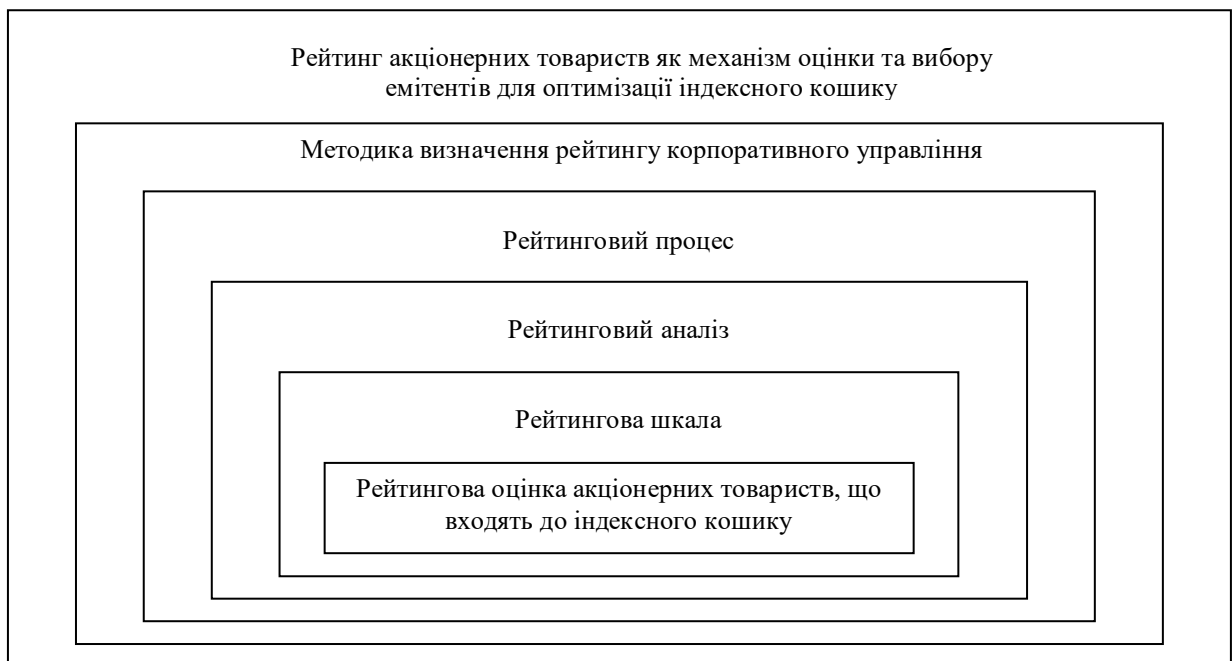

Рис. 10. Теоретичний зміст рейтингування емітентів цінних паперів.

Основними суб'єктами системи економічної безпеки торговців цінними паперами на фондовому ринку є господарські товариства, для яких операції з цінними паперами є виключним видом діяльності, компанії з управління активами та сектори торгівлі цінними паперами комерційних банків.

Розвитку фондового ринку останніми роками стали дві значні події законодавчого характеру. Ліквідація закритих акціонерних товариств та реорганізація всіх існуючих у відкриті акціонерні товариства, що було передбачено Законом України «Про акціонерні товариства», відкрило величезні можливості для їх учасників. Кардинального зрушення фондовий ринок отримав за зміни до Закону України «Про банки та банківську діяльність». Відповідно до нової редакції єдиною формою існування банківських установ стала форма відкритих акціонерних товариств. Зазначені зміни у законодавчому полі функціонування фондового ринку позитивно вплинули та відчутно підвищили інвестиційну привабливість.

Згідно із Законом України «Про цінні папери та фондовий ринок» господарські товариства, для яких операції з цінними паперами є виключним видом діяльності можуть проводити брокерську, дилерську діяльність,

андерайтинг та діяльність з управління цінними паперами, за яких необхідною умовою ефективного функціонування є дотримання відповідного рівня економічної безпеки. Компанії з управління активами, займаючись торгівлею цінними паперами на фондовому ринку, наражаються на великий спектр загроз при проведенні операцій із цінними паперами, веденні інтернет-трейдингу, виступаючи фінансовими посередниками в операціях, пов'язаних із торгівлею цінними паперами.

Займаючись торгівлею цінними паперами як одним з видів діяльності, комерційні банки також являються суб'єктами системи економічної безпеки торговців цінними паперами, не зважаючи на невеликий відсоток даного виду діяльності в загальному обсязі банківських операцій.

Метою системи економічної безпеки торговців цінними паперами є створення комплексу заходів з аналізу, оцінки, діагностики стану рівня потенційних та можливих загроз їх ефективному функціонуванню, розробка дієвих засобів захисту та механізмів передбачення та попередження наслідків впливу деструктивних та дестабілізуючих загроз, і, як наслідок, впровадження заходів і використання засобів та контроль виконання пропозицій щодо усунення виявлених недоліків, порушень та загроз безпеці діяльності торговців цінними паперами.

Поставлена мета системи економічної безпеки торговців цінними паперами формує відповідний комплекс завдань:

- визначення основних напрямів розвитку системи економічної безпеки торговців цінними паперами;
- формування принципів, типів, форм, методів забезпечення економічної безпеки торговців цінними паперами;
- планування та прогнозування можливих загроз економічній безпеці;
- організація діяльності щодо запобігання можливим явним та латентним загрозам;

- ведення активної розвідувальної та оперативно–пошукової діяльності з метою забезпечення інформаційної безпеки через здобуття необхідної інформації;
- моніторинг стану економічної безпеки та проведення порівняльного аналізу впливу внутрішніх та зовнішніх загроз;
- запобігання можливим протиправним діям учасників фондового ринку при проведенні свого основного виду діяльності;
- організація оперативної роботи щодо забезпечення захисту інформації;
- створення ефективних механізмів попередження, усунення, зниження, страхування, мінімізації та ліквідації загроз діяльності торговців цінними паперами;
- моніторинг інформаційно–аналітичної, техніко–технологічної, кадрово–інтелектуальної, законодавчо–правової, фінансової, ринкової складових системи економічної безпеки торговців цінними паперами;
- створення програмного забезпечення з метою перевірки достовірності вхідної інформації;
- належне забезпечення отримання останньої актуальної нормативно–правової інформації в режимі он–лайн;
- організація охорони фізичних об’єктів захисту;
- заходи щодо визначення переліку інформації, що становить комерційну таємницю та створення системи її захисту;
- приведення системи безпеки торговців цінними паперами до міжнародних стандартів;
- проведення профілактичних заходів та заходів з організації захисту щодо здійснення операцій з купівлі–продажу цінних паперів;
- розробка та впровадження нормативних актів з організації ведення економічної безпеки.

Система економічної безпеки торговців цінними паперами визначається наступними принципами:

1. *Стабільності* (створення відповідних умов для стабільно ефективного функціонування та здійснення основного виду діяльності не зазнаючи впливу зовнішніх та внутрішніх загроз);

2. *Збалансованості* (додержання балансу економічних інтересів торговця цінними паперами та зовнішнього середовища);

3. *Адаптивності та мобільності* (гнучкість та можливість оперативного реагування та пристосування до зміни зовнішнього та внутрішнього середовища);

4. *Стратегічності* (цільова спрямованість стратегії забезпечення достатнього рівня економічної стійкості та стабільності, з врахуванням сильних та слабких сторін, можливостей та загроз, що приховує собою фінансовий ринок);

5. *Ієрархічності* (побудова системи економічної безпеки на основі пріоритетності виконання стратегічних та тактичних завдань, важливості та доцільності застосування тих чи інших методів та способів захисту);

6. *Системності* (створення такої системи економічної безпеки, що могла б забезпечити належний рівень захисту персоналу компанії, основних фондів, інформаційних ресурсів, різних сфер діяльності від можливих загроз та форс–мажорних обставин);

7. *Раціональності* (досягнення стратегічних та тактичних цілей системи безпеки за умови використання наявних у розпорядженні фінансових, інформаційних, технічних та матеріальних ресурсів із найменшими втратами та отриманням найвищого результату);

8. *Економічного зростання та рівноваги* (досягнення економічного зростання за умови незначних коливань, або повної рівноваги стану фінанси–економічної системи);

9. *Каузальності* (відображення причинно–наслідкових зв'язків між виникаючими загрозами безпеці торговця цінними паперами та результатами впровадження заходів захисту та забезпечення економічної стабільності);

10.*Інноваційності* (процес формування системи економічної безпеки повинен відповідати реальним вимогам часу, динамічності економічних процесів та орієнтації на постійне вдосконалення);

11.*Комплексності* (відповідність процесу управління вимогам економічної безпеки та несуперечності стратегічних завдань безпеки завданням досягнення фінансової стабільності, а також функціонування складових системи безпеки не відокремлено, а комплексно та узгоджено з діями усіх підрозділів компанії);

12.*Своєчасності* (організація заходів із створення превентивних дій з метою виявлення на ранніх стадіях загрози економічній безпеці та розробка та прийняття мір щодо запобігання їх негативного впливу, шляхом мінімізації або ліквідації);

13.*Неперервності* (побудова системи безпеки на основі неперервного захисту, в режимі очікування та можливості негайного реагування на виникаючі загрози);

14.*Законності* (функціонування системи економічної безпеки в режимі реально діючого права, відповідності законам та підзаконним нормативно-правовим актам, що покликані відображати принципи свободи та справедливості, та діям, що не суперечать внутрішній нормативній документації);

15.*Плановості* (організація та проведення діяльності по забезпеченню економічної безпеки будується на основі комплексної програми та стратегічного планування направлених на конкретні складові безпеки);

16.*Компетентності* (забезпечення висококваліфікованого кадрового складу, що дає можливість досягнення цілей створення системи економічної безпеки та підтримки її належного рівня);

17.*Ринковості* (дотримання правил, вимог та умов, що ставить фондовий ринок, таким чином підтримуючи конкурентну ситуацію, яка дає можливість підвищення своїх переваг на новий рівень можливості діяльності);

18.*Конфіденційності та гласності* (запровадження та здійснення заходів безпеки із дотриманням суворого збереження таємниці одержаної інформації, що становить собою комерційну таємницю та публічне оприлюднення основних заходів забезпечення економічної безпеки, що є обов'язковими до виконання усім персоналом);

19.*Ефективності* (забезпечення економічної стабільності, максимальної ефективності та фінансової результативності за умови мінімізації витрат на впровадження заходів безпеки);

20.*Детермінізму* (створення системи економічної безпеки з точки зору матеріалістичного вчення про об'єктивну зумовленість явищ, відповідно до якої усі виникаючі дестабілізуючі фактори є об'єктивно існуючими, а отже потребують дослідження причинно–наслідкового зв'язку їх виникнення з метою застосування засобів захисту).

Основу системи економічної безпеки торговців цінними паперами становлять її складові, такі як: інформаційно–аналітична, кадрово–інтелектуальна, законодавчо–правова, техніко–технологічна, фінансова та ринкова, що визначають пріоритети методичного забезпечення комплексу заходів захисту.

Дослідження проблеми викликали необхідність створення методичного забезпечення формування системи економічної. Основними учасниками, що беруть участь у вирішенні даної проблематики є:

- суб'єкти господарської діяльності, що є юридичними особами, Автономна Республіка Крим або міські ради, а також держава в особі уповноважених нею органів державної влади, що від свого імені розміщує емітовані цінні папери;

- комерційні банки, що займаються торгівлею цінними паперами на фондовому ринку, в якості неосновного виду діяльності;

- компанії з управління активами, що займаються професійною діяльністю на ринку;

– торговці цінними паперами, тобто господарські товариства, для яких операції з цінними паперами є виключним видом діяльності.

Для формування інтегрального показника економічної безпеки торговців необхідно провести якісний аналіз – за функціональною складовою та кількісний аналіз – за фінансово–економічними показниками.

При розробці методики проведення кількісного аналізу, на наш погляд необхідно скористатися показниками, що визначені як обов’язкові згідно Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 3 від 21.03.1997 р. Ними є:

- коефіцієнт миттєвої ліквідності;
- коефіцієнт поточної ліквідності;
- коефіцієнт загальної ліквідності;
- коефіцієнт маневреності власних коштів;
- коефіцієнт співвідношення чистого капіталу і загальних активів;
- рентабельність активів;
- коефіцієнт достатності власного капіталу;
- коефіцієнт фінансової незалежності;
- коефіцієнт співвідношення капіталу і загальних активів, зважених на ризик.

Якісний аналіз проводимо за оцінкою потенційних загроз в кожній зі сфер впливу на неї. Загрози оцінюються за трибальною системою (табл. 2).

Таблиця 2

Загрози економічній безпеці торговців цінними паперами за сферами діяльності

Сфери впливу						
Загрози	фінансова	кадрово–інтелектуальна	техніко–технологічна	інформаційно–аналітична	законодавчо–правова	ринкова
	спекулятивні операції з цінними паперами	відсутність чи низький рівень висококваліфікованого персоналу відповідної спеціалізації	недосконалість технічного інструментарію аналізу фондового ринку	використання недостовірної інформації в системі прийняття рішень	нестабільність законодавчої та нормативно–правової бази з питань регулювання ринку цінних паперів та фондових бірж	недосконалість та помилки при складанні розрахункової бази індексного кошику
	неефективне фінансове планування та управління активами	неефективна діяльність менеджерів фінансово–економічних служб	специфічність програмного забезпечення, що приховує в собі скриті загрози	внесення недостовірних даних, підміна, підробка інформації, що застосовується в системі управління основною діяльністю та системи безпеки	протиправна діяльність кримінальних структур, конкурентів, фірм та приватних осіб	невідповідність вимогам лістингу компаній–емітентів, що входять до розрахункової бази індексу
	високий рівень інфляції та інфляційні очікування, нестійкість податкової, кредитної та страхової політики	дія чи бездіяльність (у тому числі навмисна та ненавмисна), що суперечить інтересам його комерційної діяльності, наслідком яких може нанесення економічного збитку	невідповідність рівня безпеки використовуваного програмного забезпечення	непрозорість та приховані загрози, що містять індекси та індикатори фондового ринку	відсутність нормативно–правового підґрунтя забезпечення економічної безпеки діяльності суб'єктів фондового ринку	недостовірність відображення розрахованого індексу та його волатильність вітчизняного та зарубіжного

На останньому етапі проведення оцінки економічної безпеки попередньо оціненим показникам присвоюються відповідні вагові коефіцієнти (табл. 3).

Таблиця 3

Перелік вагових коефіцієнтів

Показник	Ваговий коефіцієнт
Якісні	
Спекулятивні операції з цінними паперами	0,035
Неефективне фінансове планування та управління активами	0,015
Високий рівень інфляції та інфляційні очікування, нестійкість податкової, кредитної та страхової політики	0,025
Відсутність чи низький рівень висококваліфікованого персоналу відповідної спеціалізації	0,055
Діяльність менеджерів фінансово-економічних служб	0,03
Дія чи бездіяльність (у тому числі навмисна та ненавмисна), що суперечить інтересам комерційної діяльності, наслідком яких може бути нанесення економічного збитку	0,035
Використання недостовірної інформації в системі прийняття рішень	0,055
Підміна, підробка інформації, що застосовується в системі управління основною діяльністю та системи безпеки	0,055
Непрозорість та приховані загрози, що містять індекси та індикатори фондового ринку	0,075
Недосконалість технічного інструментарію аналізу фондового ринку	0,045
Специфічність програмного забезпечення, що приховує в собі скриті загрози	0,045
Невідповідність рівня безпеки використовуваного програмного забезпечення	0,025
Нестабільність законодавчої та нормативно-правової бази з питань регулювання ринку цінних паперів та фондових бірж	0,045
Протиправна діяльність кримінальних структур, конкурентів, фірм та приватних осіб	0,015
Відсутність нормативно-правового підґрунтя забезпечення економічної безпеки діяльності суб'єктів фондового ринку	0,03
Недосконалість та помилки при складанні розрахункової бази індексного кошику	0,055
Невідповідність вимогам лістингу компаній-емітентів, що входять до розрахункової бази індексу	0,05
Недостовірність відображення розрахованого індексу та його волатильність	0,075
Кількісні	
Коефіцієнт миттєвої ліквідності	0,015
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,015
Коефіцієнт загальної ліквідності	0,025
Коефіцієнт маневреності власних коштів	0,05
Коефіцієнт співвідношення чистого капіталу і загальних активів	0,025
Рентабельність активів	0,045
Коефіцієнт достатності власного капіталу	0,02
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,02
Коефіцієнт співвідношення капіталу і загальних активів, зважених на ризик	0,02
Всього	1,0

Сумарний бал оцінки загрози економічній безпеці торговців визначається множенням кількості отриманих балів за кожним фактором на ваговий коефіцієнт з наступним сумуванням отриманих результатів за формулою 1:

$$C = F(x_i) = \sum_{i=1}^n [B_i * K_i], \quad (1)$$

де C – сумарний бал оцінки фінансового стану позичальника; B_i – кількість балів за i -тим фактором ($i=1, N$); K_i – ваговий коефіцієнт i -того фактору ($i=1, N$).

Відповідно до визначених загроз та небезпек пропонуємо наступні ступені впливу на рівень економічної безпеки торговців цінними паперами (табл. 4).

Таблиця 4

Рівні економічної безпеки торговців цінними паперами

Рівень економічної безпеки	Ступінь впливу	Бальна оцінка	Клас
Стійкий стан	Незначний	В межах 2,5–3	А
Нестійкий стан	Слабкий	В межах 2–2,5	Б
Загрозливий стан	Помірний	В межах 1,5–2	В
Критичний стан	Вагомий	В межах 1–1,5	Г
Кризовий стан	Сильний	Менше 1	Д

При цьому присвоєні класи можна характеризувати таким чином.

Клас «А» – торговець цінними паперами додержується консервативної стратегія купівлі–продажу цінних паперів, має в наявності календарний фінансовий план, низький рівень інфляції, проведення торгівлі цінними паперами провадиться відповідно до сертифікату на здійснення торгівлі цінними паперами, усі співробітники мають вищу освіту відповідно до специфіки діяльності, проводиться щорічний, щоквартальний та щомісячний

моніторинг фінансово–економічного стану та внутрішнього контролю, наявна корпоративна політика, кваліфікація працівників відповідає ліцензійним вимогам, інформаційно–аналітичним відділом проводиться всебічний аналіз вхідної інформації з будь–яких джерел та перевірка її достовірності, проводиться процедура запобігання несанкціонованому доступу до службової інформації і її неправомірному використанню, у тому числі при суміщенні різних видів професій, в компанії працює фахівець–аналітик, що проводить щомісячний моніторинг зовнішніх та внутрішніх загроз з використанням програмного інструментарію щодо виявлення їх на основі індикаторів стану фондового ринку, наявне в розпорядженні програмне забезпечення та обладнання, що відповідає вимогам діяльності та обсягу інформації, що обробляється, у тому числі пристрій для бесперебійного електроживлення та не менше двох комп'ютерів, а також засоби зв'язку, використовується пакет ліцензійного програмного забезпечення, проводиться його налагодження відповідно до специфіки діяльності, наявні процедури адміністрування паролів, регламентування процедур, тестування наявного програмного забезпечення, компанія займається розробкою індивідуального програмного забезпечення відповідно до специфіки діяльності та розробкою власного програмного забезпечення з урахуванням потенційних загроз та його інтегрування в операційну систему та програмний комплекс, діяльність компанією здійснюється згідно державних законодавчих та нормативно–правових актів з питань регулювання ринку цінних паперів та ведення підприємницької діяльності, в компанії наявне внутрішнє нормативно–правове забезпечення діяльності, в організаційній структурі компанії є відділ власної економічної безпеки, що забезпечує безпеку усіх співробітників, із залученням зовнішніх підрозділів охорони, проводить аналіз діяльності конкурентів з метою попередження проведення протиправних дій з їх боку, в діяльності використовується наявна нормативно–правової база та розробки власних внутрішніх нормативно–правових документів для забезпечення економічної безпеки, проводиться

альтернативний розрахунок бази індексного кошику за допомогою спеціально розробленої методики, що ґрунтується на оптимізації індексу фондового ринку, у системі прийняття управлінських рішень використовується інформація про значення індексу за весь час його обрахунку, проведення всебічної оцінки волатильності індексу за весь період, показники фінансово–економічного стану знаходяться на високому рівні.

Клас «Б» – торговець цінними паперами додержується консервативної стратегія купівлі–продажу цінних паперів, фінансовий план розробляється на рік, але відсутній план на місяць, інфляційні очікування задовільні, проведення торгівлі цінними паперами провадиться відповідно до сертифікату на здійснення торгівлі цінними паперами, персонал відповідає кваліфікаційним вимогам, але деякі з фахівців є сумісниками на своїй посаді, інформаційно–аналітичним відділом проводиться всебічний аналіз вхідної інформації з будь–яких джерел та перевірка її достовірності, проводиться процедура запобігання несанкціонованому доступу до службової інформації і її неправомірному використанню, у тому числі при суміщенні різних видів професій, проводиться щорічний моніторинг зовнішніх та внутрішніх загроз, та розробка відповідних заходів безпеки, проводить аналіз діяльності конкурентів з метою попередження проведення протиправних дій з їх боку, використовується стандартне програмне забезпечення для захисту операційної системи та програмного комплексу від зламування та хакерських атак, проводиться альтернативний розрахунок бази індексного кошику за допомогою спеціально розробленої методики, що ґрунтується на оптимізації індексу фондового ринку, показники фінансово–економічного стану є добрими.

Клас «В» – компанія провадить помірну стратегію купівлі–продажу цінних паперів, фінансовий план розробляється на рік, але відсутній план на місяць, інфляційні очікування задовільні, усі працівники компанії мають базову вищу освіту, але вона не відповідає специфіці діяльності, компанією проводиться щорічний, щоквартальний та щомісячний моніторинг

фінансово–економічного стану, але відсутній внутрішній контроль, персонал відповідає кваліфікаційним вимогам, але деякі з фахівців є сумісниками на своїй посаді, в процесі прийняття управлінських рішень використовується інформація з достовірних джерел та перевіряється інформація, що надходить з джерел «сумнівного» характеру, наявні процедури захисту інформації загалом, що не повністю відповідає специфіці діяльності, проводиться щорічний моніторинг зовнішніх та внутрішніх загроз, та розробка відповідних заходів безпеки, наявне програмне забезпечення та обладнання відповідає вимогам діяльності та обсягу інформації, що обробляється, для здійснення професійної діяльності на фондовому ринку використовується пакет ліцензійного програмного забезпечення, проводиться його налагодження відповідно до специфіки діяльності, використовується стандартне програмне забезпечення для захисту операційної системи та програмного комплексу від зламування та хакерських атак, професійна діяльність здійснюється згідно державних законодавчих та нормативно–правових актів з питань регулювання ринку цінних паперів та фондових бірж, в структурі компанії є відділ економічної безпеки, в компанії розробляється внутрішня нормативна документація, проводиться альтернативний розрахунок бази індексного кошику за допомогою розробленої методики, що ґрунтується на виключенні з індексного кошику емітентів з дуже низьким показником економічної безпеки, використовується у системі прийняття управлінських рішень інформація про значення індексу за останні 3–5 років, оцінка його волатильності за аналізований період, показники фінансово–економічного стану є задовільними.

Клас «Г» – компанія провадить помірну стратегію купівлі–продажу цінних паперів, фінансовий план розробляється на рік, але відсутній план на місяць, працівники не мають базової вищої освіти, компанією проводиться щорічний, щоквартальний та щомісячний моніторинг фінансово–економічного стану, але відсутній внутрішній контроль, наявні пристрої для бесперебійного електроживлення та не менше двох комп'ютерів, а також

засобів зв'язку, використовується неліцензійне програмного забезпечення (системне та прикладне), використовується стандартне програмне забезпечення для захисту операційної системи та програмного комплексу від зламування та хакерських атак, професійна діяльність на ринку здійснюється згідно державних законодавчих та нормативно-правових актів з питань регулювання ринку цінних паперів та фондових бірж, в структурі компанії є лише відділ економічної безпеки, на який покладено виконання всіх функцій для захисту від протиправної діяльності кримінальних структур, конкурентів, показники фінансово-економічного стану є незадовільними.

Клас «Д» – компанією проводиться агресивна стратегія купівлі-продажу цінних паперів, відсутнє фінансове планування на календарний рік, квартал, місяць, працівники не мають базової вищої освіти, в компанії проводиться лише щорічний моніторинг фінансово-економічного стану, деякі фахівці працюють в інших професійних учасниках фондового ринку, в професійній діяльності використовуються «сумнівні» джерела інформації у процесі прийняття управлінських рішень, відсутні процедури захисту службової інформації, відсутні будь-які механізмів захисту від зовнішніх та внутрішніх загроз, що пов'язані з індикаторами розвитку фондового ринку, наявні пристрої для бесперебійного електроживлення та не менше двох комп'ютерів, а також засобів зв'язку, використовується неліцензійне програмного забезпечення, використовується програмне забезпечення, вразливе до зовнішнього зламування, професійна діяльність на ринку здійснюється згідно державних законодавчих та нормативно-правових актів з питань регулювання ринку цінних паперів та фондових бірж, в структурі компанії є лише відділ економічної безпеки, на який покладено виконання всіх функцій для захисту від протиправної діяльності кримінальних структур, конкурентів, компанія орієнтується у своїй діяльності за даними індексу, побудованого на основі індексного кошику індексу ПФТС, відсутня оцінка відповідності вимогам лістингу компаній емітентів, що входять до індексного кошику індексу.

Запитання для самоконтролю:

1. Індикатори економічної безпеки торговців цінними паперами.
2. Оцінка рівня економічної безпеки торговців цінними паперами.
3. Основні типи фондових індексів та методи їх обрахунку.
4. Методологія реальних індексів.
5. Динаміка фондових індексів України.
6. Аналіз залежності між індексами фондового ринку та економічною безпекою торговців цінними паперами.
7. Система економічної безпеки торговців цінними паперами.
8. Напрями забезпечення економічної безпеки торговців цінними паперами.
9. Рейтингове оцінювання.
10. Зміст рейтингування емітентів цінних паперів.

Список рекомендованих джерел:

1. Герасименко О.М. Складові системи забезпечення економічної безпеки торговців цінними паперами / О.М. Герасименко // Науковий журнал «Інвестиції: практика та досвід». – 2011. – №1. – С.18-21.
2. Герасименко О.М. Формування інтегрального показника економічної безпеки торговців цінними паперами / О.М. Герасименко // Науковий журнал «Вісник Черкаського державного технологічного університету». – 2010. – №1. – С. 18-21.
3. Куркін М.В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств / М.В. Куркін, В.Д. Понікаров, Д.В. Назаренко. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2010. – 300 с.
4. Офіційний сайт американської фондової біржі «NASDAQ» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nasdaq.com>
5. Офіційний сайт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua>
6. Офіційний сайт Першої фондової торговельної системи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pfts.com>
7. Офіційний веб-сайт російської фондової біржі «РТС» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rts.ru>
8. Пухтаєвич Г.О. Аналіз національної економіки : [навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц.] / Г.О. Пухтаєвич. – К. : КНЕУ, 2003. – 148 с.
9. Управління фінансово-економічною безпекою : навч. посібник / [кол. авторів: Белоусова І. А. та ін.; за ред. В. С. Сідака]. – К. : Дорадо-Друк, 2010. – 480 с.
10. Шульга І.П. Рейтингова оцінка векселедавців як індикатор фінансової безпеки учасників фондового ринку України: [монографія] / І.П. Шульга. – Черкаси: вид-во ПП Чабаненко Ю. А., 2009. – 220 с.